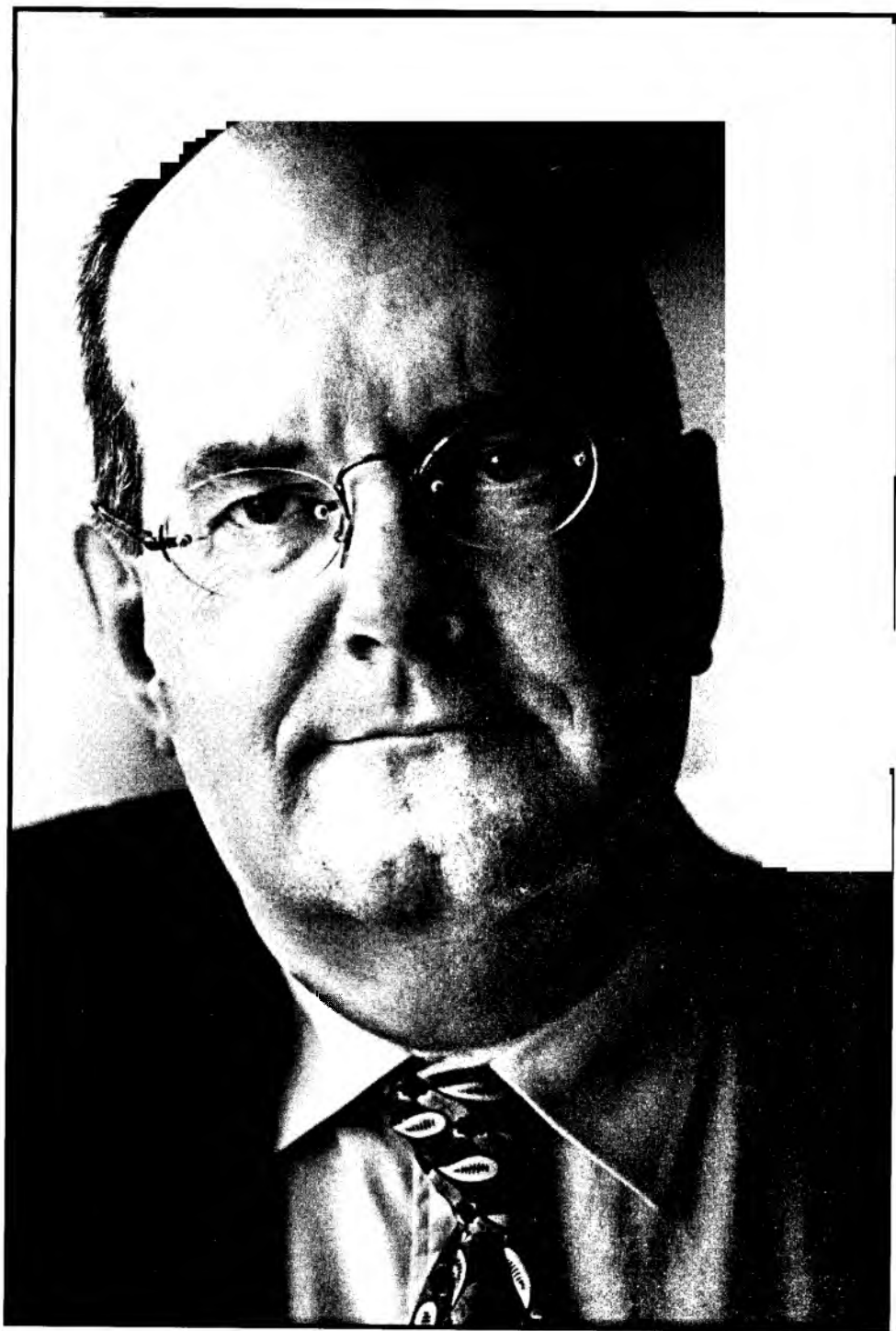

De droom van het goede leven

In memoriam Jankarel Gevers

Wil Arts

Misschien was zijn laatste redactievergadering ook wel zijn mooiste. De plaats was deze keer de *facultyclub* van de Katholieke Universiteit Leuven, ondergebracht in een prachtig gerestaureerd vroeger Gasthuis aan de rand van het al even prachtige Groot Begijnhof. De tijd was een zonovergoten voorjaarsdag ergens in mei. Na een rondleiding door stad en universiteit en een voortreffelijke lunch, hoe kon het ook anders met Jankarel, werd de redactievergadering vanwege het schitterende weer verplaatst naar de tuin. Na de thee – natuurlijk met patisserie en bonbons, minder kon het niet, we waren immers in Vlaanderen – deelde Jankarel Havanna's uit die hij dezelfde morgen, voor hij naar Brussel vloog, nog snel in Londen, waar hij het nuttige met het aangename had verenigd, had gekocht. Tevreden keek hij om zich heen. De hoeveelheid kopij was aanzienlijk, de kwaliteit was goed. Zorgvuldig, maar niet zonder ironie en scepsis en af en toe een kwinkslag en een gulle lach, besprak hij met ons de ingezonden artikelen. Dat alles in een ideale ambiance. Een ambiance die, zo beseftte hij als geen ander, zowel een gunstig lot (een meimaand die dit jaar zomersetser was dan de zomermaanden zelf; een verrukkelijke vergaderruimte die als het ware in de schoot werd geworpen) als wijs beleid (het eindelijk inlossen van een oude belofte om al was het maar één keer in Leuven te vergaderen; het zorgvuldig koesteren van broze waarden als vriendschap en loyaliteit) vereist. Hij moet hebben begrepen dat dit een instantie van dat goede leven was, waarvan hij steeds weer droomde. Het intens genieten was niet slechts van zijn gezicht, maar uit zijn hele houding af te lezen.

Op zo'n momenten had hij iets van een *grand seigneur*. Zo heeft Roel in 't Veld hem in de Aula van de Universiteit van Amsterdam op 11 augustus tenminste beeldend beschreven in zijn 'toespraak bij het afscheid van Jankarel Gevers (1944-1998)'. Hij kon zo intens genieten, dat hij anderen – gul en gedreven als hij was – erin moest en zou laten delen. Het gedeelde genot was in dit geval nog des te groter omdat zijn onafscheidelijke Margareth, voor één keer naar *Mens & Maatschappij* meegereisd, op de achtergrond deelgenoot was van dat waaraan hij vijfentwintig jaar lang, ondanks zijn vele bestuurlijke verplichtingen, met alle geweld – om de band met het oude vak aan te houden, vanwege vriendschap en loyaliteit – had willen vasthouden: de vergaderingen van de redactie van *Mens & Maatschappij*.

Dat hij op zijn beste momenten iets van een *grand seigneur* had, was niet alleen omdat hij anderen gul wilde laten delen in het goede van het leven, in literatuur en muziek, in wetenschap en filosofie, in bestuur en beleid, in eten en drinken. Hij was op die momenten ook een volstrekt onafhankelijke geest, gedreven en bevlogen, open en inventief, wars van modegrillen en de waan van de dag. Onbeschroomd uitte hij dan zijn opvattingen, die veelal tegen de

gevestigde mening ingingen. Omdat hij misschien wel een *grand seigneur*, maar zeker geen *gentleman of independent means* was, getuigde dit optreden op sommige momenten, als het de ergernis van gevestigde machten opwekte, van grote moed. De belangrijkste bestuurlijke posities die hij immers achtereenvolgens bekleedde – lid van het College van Bestuur van de RU Leiden, beleidsmedewerker bij de Academische Raad, voorzitter van de HBO-raad, voorzitter van het College van Bestuur van de Amsterdamse Universiteit – waren immers door hun politieke karakter tevens uiterst kwetsbare posities. Wat had meer voor de hand gelegen, dan te proberen via zorgvuldig laveren een wankel evenwicht tussen druk van beneden en pressie van boven te bewaren en vooral geen hogere machten onnodig te bruskeren? Zo'n prudente houding was echter zijn eer te na. De waarheid diende gezegd te worden, wat ook de persoonlijke consequenties mochten zijn.

De *grand seigneur* die hij uiteindelijk in zijn beste ogenblikken werd, was weliswaar allang *in statu nascendi* aanwezig, maar kwam toch pas de laatste jaren echt haast bij voortdurend aan de oppervlakte. Toen hij vijfentwintig jaar geleden op voorstel van Ad Teulings lid werd van de redactie van *Mens & Maatschappij* was hij nog slechts een belofte. Hij was toen nog als een betrekkelijk jonge wetenschappelijk medewerker aan het Sociologisch Instituut van de Leidse Universiteit verbonden. Als voormalig assistent van Van Heek was hij in eigen en andermans ogen echter wel stilletjes voorbestemd om diens opvolger te worden, zo heeft Schuyt – die hem al in Leiden van zeer nabij kende – betoogd in zijn beschouwing 'De universiteit van Jankarel: Gevers als socioloog'. Als *Mens & Maatschappij* in de jaren vijftig en zestig toch vooral het blad van Van Heek was, en dat was het, dan was zijn natuurlijke plaats in de redactie van dit tijdschrift. Zo was althans de mening van Teulings en – vermoedelijk, zo zelfbewust was hij ook wel weer – van Jankarel zelf. De redactie nam – wat deze pretentie betreft terecht, maar wat zijn latere bijdragen tot het welvaren van dit tijdschrift aangaat ten onrechte – een iets sceptischere houding aan. Wat uiteindelijk de doorslag in positieve zin gaf, was dat hij een jaar eerder een soort toelatingsexamen had doorstaan door samen met Beerling en Philipsen een heel mooi *liber amicorum* voor Van Heek te redigeren 'Onderzocht en overdacht', dat als boeknummer van *Mens & Maatschappij* in 1972 verscheen. In dit tijdschrift bracht hij vijftien jaar later bij Van Heeks overlijden nog eens hulde aan zijn oude leermeester. Het was een 'Herinnering' die hij in een geciseleerde, diepdoorvoelde en bij wijlen zelfs ontroerende stijl voor de lezers van dit blad opschreef. Wat hij ons als redactie – nog later – wel eens half sportend, half ernstig voorhield, als wij naar zijn zin toch wel wat al te pragmatisch te werk leken te gaan, was dat wij het aan de herinnering aan Van Heek verplicht waren altijd kwaliteit te laten prevaleren. Het koesteren van het goede, zo betoogde hij later in een andere context, vraagt alle inspanning van dag tot dag. Minder hoort het niet en minder kan het niet. Maar hij was een te begenadigde bestuurder om niet zo nodig toch wat, al was het nooit meer dan het aller noodzakelijkste, water bij de wijn te doen.

Juist zijn grote bestuurlijke gaven hebben Gevers' wetenschappelijke ontwikkeling in de weg gestaan. Schuyts typering van hem als een onvoltooide geleerde is dan ook heel goed getroffen. Hij was heel breed belezen en had een scherp inzicht in mens en maatschappij. Maar het ontbrak hem aan de rust en de tijd benodigd voor vakgeleerdheid en vooral voor het vol-

toeien van zijn proefschrift over de sociologie in de Franse Verlichting en de vergeten lessen die er uit te trekken zijn voor bestuur en beleid. Een glimp van wat hij voorhad, is terug te vinden in verschillende boeknummers van *Mens & Maatschappij* die hij mede redigeerde: 'Planning als maatschappelijke vormgeving' (1980), 'Onbekend en onbemind. Een keuze uit Franse sociologische tijdschriften' (1981) en 'Rede, sentiment en ervaring. Sociale wetenschap in de achttiende eeuw' (1983). Maar wie nogal eens ongedwongen met hem heeft gepraat, zoals menig redacteur van *Mens & Maatschappij* tijdens de ontspannen etentjes na iedere redactievergadering, weet dat hij veel verder uitgewerkte ideeën omtrent zijn proefschrift koesterde, die eigenlijk bij wijze van spreken nog slechts hoefden te worden opgeschreven. Een onuitgesproken verlangen om ooit terug te keren naar zijn geliefde sociologie en ooit nog het onvoltooide proefschrift af te maken, was tot op het einde merkbaar. Misschien ook daarom zijn weigering om, ondanks het feit dat New York University hem met een ere-doctoraat had bekleed vanwege zijn grote verdiensten in het denken over universiteit en samenleving, zich met de doctorstitel te tooien.

In plaats van de rol van vakgeleerde socioloog ging hij allengs steeds meer de rol spelen van de intellectueel die het publieke debat zoekt. Hij miste het schrijven zo erg, dat hij iedere geboden kans aangreep om zijn mening te uiten in columns, opiniërende artikelen en interviews. Het was ook zijn idee om vanaf 1979 iedere aflevering van *Mens & Maatschappij* voortaan te laten voorafgaan door een marginaal, waarmee de redacteurs en ook anderen uit de betrekkelijke anonimiteit zouden kunnen treden. Het spreekt voor zich dat hij de eerste aflevering, met de voor hem typerende korte en krachtige titel 'Cultuur', voor zijn rekening nam. Er zouden er nog vele volgen. Wie ze nog eens doorbladert en naleest kan niet anders dan concluderen dat Gevers als schrijver van dit soort korte, commentariërende bijdragen met een zekere actualiteitswaarde en lichte pretentie onnavolgbaar en onovertroffen was. Het kost ons als redactie geen enkele moeite om dat te erkennen. En het maakt het gemis des te groter.

Al een jaar na zijn aantreden als redacteur werd Jankarel Gevers redactiesecretaris. Hij bleef dat tot 1992. Hoewel hij er steeds minder en op het laatst eigenlijk helemaal geen tijd meer voor had, zeker na zijn benoeming in Amsterdam, bleef hij het secretariaat zo goed mogelijk vervullen. Dan moest er maar tijd gemaakt worden, desnoods ten koste van het privéleven of de nachtrust. Het was zowel een soort zelfbescherming, als een zelfverloochening. Zolang hij secretaris was, was hij gedwongen de vergaderingen goed voor te bereiden en bij te wonen. Hij was bang dat anders andere besognes voorrang zouden krijgen en hij steeds meer redactievergaderingen zou moeten missen. Die angst was echter voorbarig. Ook na zijn aftreden als secretaris bezocht hij de bijeenkomsten trouw en las hij de aangeboden bijdragen altijd kritisch en nauwgezet. De waarheid gebiedt wel te zeggen dat hij na het neerleggen van het redactiesecretariaat vaak iets later kwam, omdat er steeds iets dringends op het laatste moment tussen kwam. Zelfs op de stoep van het Maagdenhuis of op weg naar de Prinsengracht, waar onze gastvrije uitgever Saskia de Vries huist, werd hij door menigeen nog staande gehouden voor iets dat echt geen uitstel duldde. Ik herinner me echter slechts één bijeenkomst waar hij echt afwezig was. Maar toen was hij buiten zijn schuld gestrand op het vliegveld van Dublin en belde hij zijn oordeel over de artikelen toch nog via zijn secretaresse door. Wie schetst onze

verbazing toen hij onder het diner na de betreffende vergadering het – vermoedelijk door hem zelf uitgekozen, want wat eten en drinken betreft duldde hij geen tegenspraak – restaurant binnenkwam, direct vanaf het vliegveld, om te horen hoe de vergadering was afgelopen en ook – eerlijk is eerlijk – om te vernemen wat er zich de laatste tijd nu weer in sociologisch Nederland had afgespeeld. Zijn belangstelling voor het wedervaren van de Nederlandse sociologie was namelijk al die jaren, waarin hij langzaam naar de marge van de sociologie was geschoven, onverminderd aanwezig gebleven.

Als redacteur had Jankarel duidelijke voorkeuren en hij uitte die op niet minder duidelijke wijze. Misschien nog het duidelijkst door demonstratief te zwijgen als iets werkelijk zijn misnoegen had gewekt. Hij had geen problemen met de richting die het tijdschrift allengs was gaan volgen, die van de empirisch-theoretische sociologie, daar stemde hij zonder voorbehoud mee in. *Mens & Maatschappij* moest zijns inziens de *mainstream* van de sociologie vertegenwoordigen en dat was trouwens, zo merkte hij eens fijntjes op, de sociologie van Van Heek: macrotheoretisch en empirisch. Maar hij miste in de aangeboden kopij vaak twee dingen: Allereerst waren veel van de artikelen naar zijn zin te weinig avontuurlijk, daarnaast ontbraken veelal de essayistische bijdragen, waar zijn persoonlijke voorkeur lag. Dat betekent niet dat zijn oordelen over artikelen altijd even voorspelbaar waren. Zo oordeelde hij nogal eens hardvochtiger dan de andere redactieleden over de weinige essayistische bijdragen die binnenkwamen, omdat ze nu eenmaal niet goed genoeg geschreven en niet origineel genoeg gedacht waren. Zo oordeelde hij soms milder dan wij over empirische bijdragen, omdat als ze al niet goed geschreven waren, ze toch tenminste zorgvuldige metingen lieten zien en correcte berekeningen. Voor alles lette hij namelijk op kwaliteit.

Waar hij uiteindelijk voor stond, het goede in het leven, excellentie, kwaliteit, is nog het beste verwoord in de redes die hij tien jaar lang bij de opening van het academische jaar in Amsterdam heeft gehouden. Deze redes zijn onlangs, met de twee uitleidende beschouwingen van Schuyt en Noorda waarnaar in dit stuk wordt verwezen, gebundeld en ter ere van zijn dierbare nagedachtenis uitgegeven door de Vossiuspers onder de titel van zijn eerste rede: 'De breekbaarheid van het goede'. In die redes betoogde hij keer op keer hoe fragiel en teer het goede in het leven is. En hoeveel zorg en koestering het goede daarom verdient en nodig heeft. Heel simpel omdat het zowel een product is van wat je doet, als van wat je overkomt, vraagt het om een wijze levenshouding en veel subtiliteit. Zo kort en bondig, maar ook heel adequaat heeft Noorda deze les in zijn 'De universiteit van Jankarel: Gevers als bestuurder' samengevat. Die les heeft Jankarel ons als redactie ook steeds voorgehouden, soms op ernstige toon, soms badinerend, maar altijd welgemeend. Te weinig heeft hij echter beseft, of misschien willen beseffen, hoe breekbaar het goede in zijn eigen leven was. Zeldzaam intens leefde hij en met diepe teugen genoot hij van het goede in het wetenschappelijke, culturele, bestuurlijke en culinaire leven, als dit zich voordeed. Maar tegelijkertijd toonde hij in gesprekken, en soms ook in zijn handelen, een zekere desinteresse voor welk lot hem uiteindelijk beschoren zou zijn.

Jankarels droom van het goede leven lijkt met zijn dood voorbij, voorgoed voorbij te zijn. Met Shelley zou je troostend kunnen zeggen: 'He is not dead, he doth not sleep. He has awakened from the dream of life'. Dat hij ons als redactie zo lang in zijn droom van het goede leven

heeft laten delen, stemt tot grote dankbaarheid. Maar dankbaarheid is niet genoeg. Zij ontslaat ons als redactie niet van de plicht zijn droom zo goed en zo lang mogelijk levend te houden.